

Ключевые слова: досуг, украинские перемещенные лица, Германия, экскурсии, кино, театр, выставки, чтения книг, детские игры.

Статтю подано до редколегії 4.12.2017 р.

УДК: 94(477) «1947/1950»«:314.743

Г.О. Щигельська

УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ ТА ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В КОНТЕКСТІ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ (1947 – 1950 РР.)

У статті розглянуто причини, кількісну динаміку та характер міграційних переміщень українців після Другої світової війни. Визначаються особливості процесу переселення українських біженців та переміщених осіб до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Розкрито специфіку їх розселення та інтеграції у рамках реалізації імміграційної політики британського уряду, яка, з одного боку, сприяла захисту національних інтересів, а з іншого, не порушувала загальноновизнаних прав людини, зокрема, права біженців на притулок. Висвітлюються умови проживання та працевлаштування українських іммігрантів.

Ключові слова: міграція, українські біженці, переміщені особи, Сполучене Королівство, імміграційна політика.

У сучасному світі міграція стала невід'ємною частиною глобального розвитку. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) за останні роки спостерігається рекордно зростаюча кількість біженців та переміщених осіб. Протягом 2015 р. 65,3 млн осіб у світі були вимушені змінити своє місце проживання внаслідок політичних переслідувань, збройних конфліктів та порушень прав людини, що на 5,8 млн більше, ніж у 2014 р. (59,5 млн). Близько 34 тис. осіб щодня та 24 особи щохвилини залишають місце проживання й змушені шукати притулку [1]. Розширення масштабів, урізноманітнення складу, напрямків, характеру міграційних переміщень посилили їх вплив на економічні, соціально-політичні та етнокультурні процеси, перетворили міжнародну міграцію на предмет великої політики. На національному, регіональному, глобальному рівнях відбуваються активні пошуки шляхів регулювання цієї сфери.

Розуміння масштабності, а також зростаючої стурбованості міжнародної спільноти, викликані наслідками міграцій, зумовлюють необхідність вироблення державами єдиних підходів щодо їх розв'язання, які, з одного боку, сприяли б захисту національних інтересів, а з іншого, не порушували б загальноновизнаних прав людини, зокрема, права біженців на притулок.

У цьому контексті особливого значення набуває вивчення досвіду, як міжнародного, так і окремих держав, у вирішенні питань, пов'язаних з українськими біженцями і переміщеними особами після Другої світової війни. Зокрема, на нашу думку, неабиякий науковий інтерес становить дослідження імміграційної політики Великої Британії, оскільки саме ця країна першою відкрила свої кордони для біженців та переміщених осіб з таборів Австрії та Німеччини. Кількість українських біженців до Великої Британії з липня 1947 р. по червень 1951 р. за різними даними оцінюється від 15 до 27 тис. осіб. Проте, доводиться констатувати, що означена проблема все ще залишається недостатньо вивченою.

В українській історіографії перші відомості про імміграцію українців у Великій Британії з'явилися на початку 90-х років ХХ ст. в основному на сторінках періодичної преси та довідкових видань. Вони давали загальне уявлення про певні аспекти проблеми. У результаті дослідження нових архівних документів, зарубіжних джерел і літератури, які стали доступні дослідникам, з'явилося ряд статей, в яких автори здійснювали спроби розкрити причини, джерела, характер третьої хвилі еміграції та проблему репатріації до СРСР. Вагомим вкладом у вирішенні цих питань є дослідження Ю. Макара та С. Рудика [2].

Важливою для нашого дослідження є ґрунтовна праця А. Боляновського «Дивізія «Галичина». Історія» [3], що базується на детальному аналізі історичних документів та об'єктивному висвітленні подій, що до недавнього часу зазнавали значних викривлень. Безпосередньо теми нашого дослідження торкається параграф другий IV розділу книги «Переведення до Англії і звільнення. Участь колишніх вояків дивізії в українському суспільному житті на еміграції» [3, с. 376-389].

Певний інтерес становлять праці російських науковців В.І. Козлова «Іммігранти та етнорасові проблеми в Британії» [4] та К.К. Шмідта «До питання про генезу імміграційної політики Великобританії» [5], з яких можна почерпнути дані про особливості імміграційної політики британського уряду після Другої світової війни.

У зарубіжній історіографії, яка в основному представлена публікаціями авторів українського походження, у загальних рисах відтворюється історія еміграції українців до Сполученого Королівства та характеризується її сучасний стан. Однак багато питань і нині залишаються не вивченими.

Метою пропонованої статті є висвітлення особливостей переселення українських біженців та переміщених осіб до Сполученого Королівства після Другої світової війни, умов їх розселення та інтеграції у рамках реалізації імміграційної політики британського уряду.

За офіційним визначенням Генеральної Асамблеї ООН, термін «біженці» стосувався осіб, котрі залишили країну, громадянами якої були, або звичне місце проживання і, незалежно від того, чи зберегли вони своє громадянство, вважалися жертвами нацистського чи фашистського режимів; а також осіб, що розглядалися як біженці до початку Другої світової війни, з причин расового, релігійного чи національного характеру, чи внаслідок їх політичних переконань [6, с. 93]. За підрахунками С. Рудика, протягом Другої світової війни та перших повоєнних літ біженцями стали щонайменше 500 тис. українців, які потрапили в Німеччину та окуповану нею Австрію впродовж 3-х фаз переселення: першої (1939-1941 рр.), другої (1943-1945 рр.) і третьої (1945-1948 рр.) [7, с. 11].

«Переміщеними особами» визнавалися ті, хто внаслідок дій властей фашистського режиму були вислані з країн свого громадянства або попереднього місця проживання чи були вимушені покинути їх, як наприклад, особи, залучені до примусової праці, чи вислані з расових, релігійних чи політичних переконань [8, с. 93]. Загальна кількість примусово переміщених осіб українського походження склала понад 2 млн [9, с. 11].

Спершу основним шляхом вирішення проблеми біженців і переміщених осіб союзники обрали репатріацію. Термін «примусова репатріація» уперше з'явився у текстах договорів, укладених між Й. Сталіном, Ф. Рузвельтом і У. Черчілем 11 лютого 1945 р. у Ялті. За цими угодами, зокрема, передбачалось, що всі радянські громадяни, звільнені силами англо-американських союзників, підлягають поверненню до СРСР, навіть якщо вони того не бажають [10, с. 63]. Уникнути примусової репатріації значній кількості біженців і полонених вдалося тільки завдяки тому, що уряд Великобританії та США до поняття «радянські громадяни» відносили людей, які проживали на території Радянського Союзу станом на 1 вересня 1939 р. На практиці це означало, що жителі західноукраїнських земель, які перед початком Другої світової війни входили до складу Польщі, Чехословаччини та Румунії, «не підлягали поверненню до СРСР, якщо вони самі того не бажали» [11, с. 143].

Остаточним вирішенням проблеми українських біженців у Німеччині та Австрії, які висловлювали категоричний протест проти повернення на територію СРСР, залишалася їх еміграція до держав, які не зазнали воєнних руйнувань. Проблемою біженців і переміщених осіб вже з 1945 р. займалися міжнародні організації, передусім, ООН. Спочатку це питання входило у сферу компетенції Адміністрації допомоги і відбудови при Об'єднаних Націях. Однак із загостренням проблеми було прийнято рішення створити в рамках ООН спеціальну Міжнародну організацію у справах біженців (IPO – International Refugee Organisation), яка розпочала свою діяльність 10 вересня 1947 р. [12, с. 50,70]. Після тривалих переговорів і узгоджень між державами-членами ООН розпочалося розселення мешканців таборів по різних країнах.

Сполучене Королівство стало однією з перших держав, що відкрила свої кордони для масового переселення біженців і переміщених осіб. Ситуація у повоєнній Великобританії значно сприяла розвитку імміграції. Досить значні втрати країни у Другій світовій війні (близько 390 тис. убитих і померлих від ран, зокрема, більше 60 тис. серед мирного населення), а також еміграція в заокеанські країни, що відновилася у повоєнні роки, призвела до зменшення працездатного населення. Між тим економіка країни, що почала перебудовуватися на рейки мирного часу, відчувала потребу в робочій силі [13, с. 17]. Для дослідження і вирішення цієї проблеми лейбористський уряд, що прийшов до влади у результаті парламентських виборів 5 липня 1945 р., створив спеціальну комісію. Після ґрунтовного аналізу повоєнної ситуації комісія дійшла висновку, що щорічна потреба в іммігрантах складає 14 тис. осіб у зв'язку з нестачею робочої сили, особливо, в сферах непрестижної праці [14, с. 93-94]. Відповідно до реальних потреб британського ринку праці були встановлені певні імміграційні квоти, зокрема, значне обмеження осіб із закінченою середньою або вищою освітою [15, с. 111], а також подружніх пар [16, арк. 9]. Перевага надавалася молодим і здоровим неодруженим чоловікам і жінкам, які були готові погодитися на будь-яку запропоновану їм роботу.

За статистичними даними міжнародних організацій, загалом, у роки найбільшого міграційного руху, від 1 січня 1947 р. по 31 грудня 1950 р., – з Німеччини та Австрії у різні країни Європи, Америки та Австралії переселилося 126 425 осіб [17, с. 332].

Із загальної кількості 126425 осіб до Сполученого Королівства емігрувало 22998, що становить 20,4%. Серед країн, у які спрямовувалася еміграція з таборів для біженців і переміщених осіб у Німеччині та Австрії, Велика Британія за кількісними показниками

українських іммігрантів займала друге місце після Сполучених Штатів Америки (32,2%) [18, с. 53].

Ще одну численну групу українців, яка емігрувала до Сполученого Королівства у повоєнний період склали вояки Дивізії СС Галичини. Дивізія «Галичина» була створена весною 1944 р. як 14-та гренадерська дивізія з-поміж дивізій військ СС, приблизно з 500 тис. німецьких добровольців, котрих об'єднувало негативне ставлення до Радянського Союзу. У квітні 1945 р. Дивізія «Галичина» була перейменована на Першу Українську Дивізію Української Національної Армії (I УД УНА). З такою назвою після капітуляції Німеччини у травні 1945р. Дивізія добровільно здалася в полон англійському командуванню та була переведена в Італію з Австрії, де опинилася наприкінці війни.

На початку 1947 р. дивізійних вояків у Ріміні прослухала спеціальна британська комісія перевірки біженців. Коментуючи у звіті враження членів комісії від розмов з українцями, її голова Д. Галден Портер вказав, що колишні українські вояки 1-ої УД УНА «вражають усіх членів комісії» як відверті й чесні люди. Автор звіту наголосив на тому, що дивізійники не радянські громадяни, бо місцем їхнього народження і проживання «була Польща і тому, за британським визначенням, уникають російської кари за допомогу ворогові й, правдоподібно, не підлягають покаранню польських владних органів, бо ця частина країни більше не частина Польщі» [3, арк. 26].

Всього з 9000 українців, які станом на 17 грудня 1946 р. перебували в Ріміні, 3 березня 1948 р. в Британії опинився 8 361 український дивізійник, а у квітні їхня кількість сягнула 8 500 осіб [20, с. 139, 148, 158].

Притік у Великобританію біженців і переміщених осіб, а також швидкий розпад Британської імперії у повоєнні роки викликали необхідність упорядкування і уточнення правил отримання британського громадянства, що знайшло своє відображення у спеціальному законі про підданство (British Nationality Act). Він був прийнятий у 1948 р. і вступив в силу з початку 1949 р. Закон переглядав поняття «британське громадянство», що поширювалося на все населення величезної Британської імперії. Згідно з законом 1948 р., всі жителі держави могли отримати британське підданство двома шляхами: шляхом «реєстрації» і шляхом «натуралізації», причому обидві процедури знаходилися в адміністративному відомстві Державного секретаря (Міністерства внутрішніх справ), рішення якого про задоволення чи відхилення прохання про «натуралізацію» було остаточним і оскарженню не підлягало. Правом «реєстрації» користувались: 1. Громадяни Співдружності і громадяни Ірландії, що проживали у Великобританії чи знаходилися на службі британської корони; 2. Жінки всіх інших держав, що вийшли заміж за громадян Великобританії і склали клятву вірності британській короні; 3. Діти всіх громадян Британії і колоній по спеціальній заяві їх батьків чи опікунів.

При вирішенні питання про «натуралізацію» (на відміну від «реєстрації») брались до уваги такі умови: 1. Особа повинна на той час жити у самій Великобританії чи знаходитися поза нею на службі британської корони не менше 12 місяців; 2. Вона повинна, окрім того, прожити не менше 4 років у Британії чи колоніях; лише для осіб із протекторатів і мандатних територій цей термін скорочувався до 12 місяців; 3. Вона повинна мати хорошу репутацію; 4. Вона повинна достатньо володіти англійською мовою; 5. Вона повинна мати наміри жити у Великобританії чи колоніях або виконувати спеціальні завдання уряду Великобританії в інших країнах світу.

Документ про «натуралізацію», згідно з законом 1948 р., видавався після складення клятви вірності британській короні і термін громадянства встановлювався після його підписання. «Натуралізований» отримував усі права і обов'язки британського підданого [21; с. 20-21].

Перевезені до Сполученого Королівства колишні вояки 1-ої УД УНА скеровувалися спочатку до розташованого на півночі країни індустріального міста Шеффілд графства Йоркшир у розподільний табір №17. Трохи згодом були поділені на групи і розселені по таборах Англії та Шотландії №: 16 у Гадінгтоні - 963 чоловік; 17 у Шеффілді – 73; 51 у Аллінгтоні – 595; 53 у Шерборні – 139; 56 у Ботесдейлі – 840; 79 у Татершал Торп – 474; 82 у Фейкенгамі – 878 (у тому числі у місцевостях Коклей Клей-Норіч – 551, Лангам – 180 і Матласк – 346); 85 у Бері – 462 (Вест Тофтс – 293, Блай – 296, Чевелі – 88, Сагам - 50); 99 у Шарборо Парк – 84; 122 у Скрабс Лейн – 18; 153 у Спалдінгу – 50; 156 у Велінгорі – 698; 162 у Набирні – 104; 231 у Редгрейв Парку – 99; 232 у Блоклі – 5; 249 у Карбертоні – 625; 298 у Бароні 452 [22, с. 158]. У той час, коли інших полонених британських військ звільнили з полону, лише у цих таборах колишні вояки 1-ої УД УНА отримали статус власне військовополонених, скорочено «ПОВс» (Prisoners of War – POWs). Враховуючи участь у бойових діях на стороні Німеччини, вони працювали тільки за харчування офіційно в рамках відшкодування за збитки, завдані Великій Британії Третім рейхом у роки Другої світової війни.

У зазначених таборах вояки 1-ої УД УНА перебували до осені 1948 р., коли їх було звільнено з полону відповідно до закріплених у міжнародних угодах зобов'язань союзних країн антигітлерівської коаліції про звільнення полонених. 11 жовтня 1948 р. з полону було звільнено

останню групу недавніх стрільців і офіцерів 1-ої УДУНА. З отриманням статусу переміщених осіб частину дивізійників легально допущено до еміграції в Канаду, США, Австралію та в інші західні країни. Переважна ж більшість колишніх українських вояків (майже 8 тисяч) залишилася в Англії і почала працювати в промислових центрах країни – Манчестері, Ковентрі, Брадфордї, Ноттінгамі. Підбиваючи підсумки перших неповних двох років проживання колишніх вояків 1-ої УДУНА в Сполученому Королівстві, міністр внутрішніх справ Великобританії Джеймс Ед під час свого виступу в британському парламенті наприкінці 1949 р. визнав: «З усіх національних груп, що поселилися у Британії, українська група проявила себе найбільш дисциплінованою, організованою та моральною і за два роки поселення не мала випадку злочину чи порушення закону» [22, с. 378-379].

Українці, що прибували з таборів для переміщених осіб у Німеччині та Австрії, також ділилися на групи та розташовувалися у розпорошених по Сполученому Королівстві повоєнних таборах чи гуртожитках (т. зв. «гостелях» від англійського слова «hostel») у середньому по 200-300 осіб [23, с. 6]. Ця категорія іммігрантів отримала статус «європейських добровільних робітників». Їм надавалася можливість залишитися у Сполученому Королівстві за умови, що їх поведінка в країні буде бездоганна і, особливо, що вони погодяться тільки на таку роботу, яку їм запропонує Міністерство праці, чітко усвідомлюючи, що змінити характер діяльності вони зможуть лише за дозволом певного департаменту Міністерства праці, компетенції якого підлягатимуть [24, с. 4].

Відповідно до зобов'язань, зайнятість українців на початковому етапі виглядала наступним чином: 45% осіб від загальної кількості осіб були задіяні у сільському господарстві; 38% – у сталеливарній промисловості, військових загонах, в яких виконували функцію міношукачів, та ін.; 17% працювали гірниками (переважно це були досвідчені фахівці чи особи, придатні до навчання для підземних робіт). Сфери зайнятості жінок розподілялись приблизно так: 40% були задіяні як обслуговуючий персонал при домашньому господарстві та як допоміжний персонал у шпиталях; 27% – у бавовняній промисловості; 15% – у вовняні та льняні текстильні фабрики; торгівля та інші галузі [25, с. 6-17].

Зайнятість найбільшого відсотка європейських добровільних робітників у сільському господарстві зумовила переважне проживання їх у сільській місцевості. Згідно до вимог Міністерства праці, між робітниками та урядовими комітетами сфер зайнятості, в яких вони були задіяні, укладалися трудові контракти на трьохрічний термін. Зокрема, робітники сільського господарства працювали на тих же умовах, що й британські робітники в цій галузі. Мінімальна тижнева платня за 48-годинний робочий тиждень для чоловіків у віці від 21 року становила 4 фунти 10 шилінгів. Понаднормова праця протягом робочого тижня, а також у вихідні дні оплачувалася додатково по апробованій тарифній ставці. Кожен робітник мав право на оплачувану шестиденну професійну відпустку та 6 вихідних днів на державні свята. Всім, прийнятим на роботу, надавалися приміщення у гуртожитках Окружного сільськогосподарського комітету. За проживання, харчування та надані послуги в гуртожитку робітники були зобов'язані сплатити суму в розмірі 1 фунта 10 шилінгів. Обслуговуючому персоналу гуртожитків надавалося безкоштовне приміщення та харчування, проте заробітна платня була значно нижчою, ніж у працівників сільського господарства [26, с. 11].

Один з найбільших перехідних таборів, куди звозили гірників, був розташований у Фулсатоні поблизу Йорку. Тут робітників розподіляли в групи, залежно від знання англійської мови та досвіду в гірничій справі. Ті, хто не володів англійською мовою (а це стосувалося більшості), були зобов'язані двічі на день відвідувати курси англійської мови в таборі. Після трьохтижневих курсів, всі здавали іспит з англійської мови та проходили медичний огляд. Надалі робітників розподіляли на групи по 30-50 осіб та відправляли на прослуховування гірничого курсу в Аскерн, біля Донкастеру, що тривав 3-6 тижнів. Тільки після закінчення навчання і набуття певних знань гірників відправляли до шахт. У шахтах вони працювали ще три місяці під наглядом англійських гірників. З підвищенням кваліфікації частина робітників отримувала більш відповідальну роботу, одержуючи відповідно підвищену платню, до 9 фунтів тижнево, тоді як середня оплата була від 5 до 7 фунтів. Тим, хто спромігся знайти помешкання в місті, дозволяли оселятися приватно. Однак переважна більшість проживала в гірничих таборах [27, с. 3].

Умови проживання в таборах були цілком сприятливими для життя. На нараді українських переселенців, скликаній Центральним українським допомогим бюро 29 червня 1947 р., представники 10 таборів, у яких перебували українці, висловили своє задоволення приміщеннями та харчуванням у повоєнних таборах. Серед недоліків у їхніх звітах були відзначені: 1) труднощі з перевезенням їхніх родин з континенту та проживанням спільно з родинами у Великій Британії, коли вони влаштовуються на роботу; 2) нестача українців-перекладачів при командах таборів, які були б одночасно й радниками в українських справах для таборової влади; 3) нестача перекладачів при комісіях посередництва праці, що породжувала ще один негативний момент: більш привілейоване становище інших

національностей при влаштуванні на працю; 4) справа постійної і правильної релігійної опіки, яка, як було відзначено делегатами, мала першочергове значення для іммігрантів [28, с.2].

Таке становище зберігалось, загалом, до 1950 р., коли європейські добровільні робітники отримали дозвіл змінювати працю і місце проживання відповідно до свого вибору. Суворі регламентації праці до початку 50-х рр. і труднощі пошуку роботи за фахом спричинили до подальшої еміграції значної частини інтелігенції до США й Канади. Через це кількість українських іммігрантів на Британських островах дещо зменшилася. Згідно зі списком Міністерства праці, у 1950 р. українців зі статусом «європейських добровільних робітників» у Великобританії було 20930, із них 16210 чоловіків і 4720 жінок [29, с. 47].

Таким чином, основні причини еміграції українців на Захід визріли в ході Другої світової війни та після її закінчення і мали політичний характер. Для значної кількості біженців еміграція мала вимушений характер, щоб уникнути ризику зазнати переслідувань і репресій радянської тоталітарної системи.

Вельми непросто встановити загальну чисельність українських біженців і переміщених осіб, які переселилися до Сполученого Королівства у повоєнний період, оскільки офіційна державна статистика відсутня, а всі дані, які подаються різними організаціями, дослідниками та очевидцями досить умовні. На основі вищенаведених фактів можна вважати, що їх кількість сягала 32000.

Переважній більшості українських іммігрантів, які опинилися в Сполученому Королівстві по закінченні Другої світової війни, надавався статус «європейських добровільних робітників», котрі розцінювалися британською владою, насамперед, як дешева робоча сила. Сформовані невеликими групами, іммігранти розселялися по робітничих таборах відповідно до призначених Міністерством праці сфер зайнятості. Однак, згідно з законом про підданство (British Nationality Act) 1948 р., який набув чинності в 1949 р., українські іммігранти отримали дозвіл змінювати працю і місце проживання відповідно до свого вибору, а також, за дотримання визначених законом умов, можливість стати повноправним членом британського суспільства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Global trends forced displacement in 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://s3.amazonaws.com/unhcrsharedmedia/2016/2016-06-20-global-trends/2016-06-14-Global-Trends-2015.pdf>.
2. Макар Ю.І., Рудик С.Я. Проблема видачі українських втікачів і переміщених осіб Радянському Союзові після Другої світової війни (1945-1946 рр.) / Ю.І. Макар, С.Я. Рудик // Питання історії нового та новітнього часу. – Чернівці, 1995. – Вип.4. – Част. 2. – С. 141-147; Рудик С.Я. До питання про причини, джерела та характер третього етапу української еміграції до країн Північної Америки / С.Я. Рудик // Питання історії Нового та новітнього часу. – Випуск третій. – Чернівці: Рута, 1994. – Ч. 1. – С. 79-92; Рудик С.Я. Переселення українських біженців і переміщених осіб до Канади після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945-1953 рр.): Автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія / С.Я. Рудик. – К., 2003. – 20 с.
3. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Історія / А. Боляновський – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, – 2000. – 528 с.
4. Козлов В.И. Иммигранты и этнорасовые проблемы в Британии / В.И. Козлов [отв. ред. Богина Ш.А.] – М.: Наука, 1987. – 204 с.
5. Шмидт К.К. К вопросу о генезисе иммиграционной политики Великобритании / К.К. Шмидт // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – К., 1990. – С. 90-106.
6. Резолюции принятые Генеральной Ассамблеей на второй части первой сессии с 23 октября по 15 декабря 1946 г. Лейк Соксес, Нью-Йорк. – 1947. – 150 с.
7. Рудик С.Я. Переселення українських біженців і переміщених осіб до Канади після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945-1953 рр.): Автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія / С.Я. Рудик. – К., 2003. – 20 с.
8. Резолюции принятые Генеральной Ассамблеей на второй части первой сессии с 23 октября по 15 декабря 1946 г. Лейк Соксес, Нью-Йорк. – 1947. – 150 с.
9. Рудик С.Я. Переселення українських біженців і переміщених осіб до Канади після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945-1953 рр.): Автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія / С.Я. Рудик. – К., 2003. – 20 с.
10. Anglo-American perspectives on the Ukrainian Question. 1938-1951. A documentary collection / Red. By Lubomyr Y. Luciuk and Bohdan S Kordan. – Ontario – New – York, 1987. – 242 p.
11. Макар Ю. І., Рудик С. Я. Проблема видачі українських втікачів і переміщених осіб Радянському Союзові після Другої світової війни (1945-1946 рр.) / Ю.І. Макар, С.Я. Рудик // Питання історії нового та новітнього часу. – Чернівці, 1995. – Вип.4. – Част. 2. – С. 141-147.

12. Павленко М.І. «Біженці» та «переміщені особи» в політиці імперіалістичних держав (1945 – 1949 рр.) / М.І. Павленко. – К.: Наукова думка, 1979. – 124 с.
13. Козлов В.И. Иммигранты и этнорасовые проблемы в Британии / В.И. Козлов / Отв. Ред. Богина Ш. А. – М.: Наука, 1987. – 204 с.
14. Шмидт К.К. К вопросу о генезисе иммиграционной политики Великобритании / К.К. Шмидт // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – К., 1990. – С. 90-106.
15. Петришин р. Українці в Великобританії / р. Петришин // Українські поселення. Довідник / Гол. ред. Мілянч М. – Нью-Йорк. – 1980. – С. 104-125.
16. Бюлетені допомогової інформаційної служби Центрального Представництва української еміграції в Німеччині // Центральний державний архів вищих органів влади та управління в м. Києві (ЦДАВО). – Ф. 4465: (1901-1948 рр.) Колекція окремих документів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій і осіб. – Оп. 1. – Спр. 122. – Арк. 1-29.
17. Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні / В. Маруняк. – Мюнхен: Академічне вид-во д-ра Петра Белея, 1985. – 429с.
18. Щигельська Г. Союз українців у Великій Британії: етапи становлення, організація та діяльність (1945-1949 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Галина Остапівна Щигельська – Чернівці, 2006. – 211 с.
19. Сокольський О. Дивізійники в очах британців // Центральний державний історичний архів України в м. Львові. – Ф. Р-19: Братство колишніх вояків в Українській дивізії Української Національної Армії – Оп. 1. – Спр. 20. – 49 арк.
20. Panchuk V. Heroes of Their Day. The Reminiscences of Bogdan Panchuk / V. Panchuk // Edited and with an introduction by Lubomyr Y. Luciuk. – Ontario: The Multicultural History Society. Ontario Heritage Foundation, 1983. – 168 p.
21. Козлов В.И. Иммигранты и этнорасовые проблемы в Британии / В.И. Козлов [отв. ред. Богина Ш.А.] – М.: Наука, 1987. – 204 с.
22. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Історія / А. Боляновський – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, – 2000. – 528 с.
23. Куди виїхали наші таборяни? // Українське слово. – 1949. – 4 вересня. – Ч.35 (70).
24. У Великій Британії // Наш Клич. – 1945. – 18 листопада. – Ч. 1.
25. Diuk A. Assimilation or Segregation? The Ukrainian Ethnik Community in Coventry / Diuk A. – St. Hugh's College University of Oxford. – 1985. – 74 p.
26. Рафалюк П. Спогади. У 45-ліття заснування Ноттінггемського Відділу Союзу Українців у Великій Британії / П. Рафалюк. – Лондон. – 1994. – 143 с.
27. Можна добре жити (З життя перших українських гірників в Англії) // Українська Думка. – 1947. – 11 грудня. – Ч.27/45.
28. Народа делегатів переселенців в ЦУДБ // Українська Думка. – 1947. – 5 липня. – Ч. 10.
29. Кравець р. Українці у Великобританії / р. Кравець // Українська діаспора. – 1994. – №5. – С. 45-57.

Shchychelska H.O. Ukrainian Refugees and Displaced People in the Context of Immigration Policy of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

The article deals with the causes, quantitative dynamics and nature of Ukrainian migration movements after the World War II. The peculiarities of resettlement of Ukrainian refugees and displaced people into the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland are determined. The specifics of their resettlement and integration in the framework of the immigration policy of the British government are revealed. The article pays attention to the effective British immigration policy which protected both national interests and the rights of refugees and outlines the living conditions and employment of Ukrainian immigrants.

Key words: migration, Ukrainian refugees, displaced people, the United Kingdom, the immigration policy.

Щигельская Г.О. Украинские беженцы и перемещенные лица в контексте иммиграционной политики Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии (1947-1950 гг.)

В статье рассмотрены причины, количественную динамику и характер миграционных перемещений украинцев после Второй мировой войны. Определяются особенности процесса переселения украинских беженцев и перемещенных лиц в Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии. Раскрыта специфика их расселения и интеграции в рамках реализации иммиграционной политики британского правительства, которая, с одной стороны, способствовала защите национальных интересов, а с другой, не нарушала

.....
общепризнанных прав человека, в частности, права беженцев на убежище. Освещаются условия проживания и трудоустройства украинских иммигрантов.

Ключевые слова: миграция, украинские беженцы, перемещенные лица, Соединенное Королевство, иммиграционная политика.

Статтю подано до редколегії 30.12.2016 р.

УДК 94(420)

О. П. Боблієнко

**ПОЛЬСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ДО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ВСТУПУ КРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2004-2010 РР.)**

У статті досліджується третя хвиля польської міграції до Великої Британії, що мала місце після вступу Польщі до Європейського Союзу, і відкриття Сполученим Королівством ринку праці для громадян нових країн-членів ЄС. Ця хвиля міграції мала чітко виражену економічну мотивацію та довгостроковий характер. Молодий вік та освітній рівень польської емігрантської групи забезпечив можливість швидкої адаптації у новому соціумі. Польські мігранти зробили істотний внесок у діалог культур та поширення позитивної репутації Польщі та поляків у Великій Британії.

Ключові слова: Польща, поляки, іммігранти, ринок праці, Європейський Союз, ідентичність, Велика Британія.

Після 2004 року Велика Британія стала головною країною, до якої подалися польські мігранти. У результаті, за наступне десятиріччя вони створили там спільноту, котра налічувала близько 790 тисяч осіб, і стала за кількістю другою іммігрантською групою після індусів [1].

Актуальність дослідження обумовлена високим інтересом до еміграції в Україні, підвищеним інтересом до Європи та європейської інтеграції в українському суспільстві, необхідністю аналізувати причини та наслідки міграції в соціальному, економічному, політичному та культурному контекстах.

Питання міграції населення після вступу Польщі до Європейського Союзу широко вивчалася польськими дослідниками Фоміною Й., Фреляк Й. [2; 3; 4]. У тому числі, окремо вивчалася польська міграція до Великої Британії, як однієї з головних країн, що відкрила двері для трудових мігрантів [5].

Мета статті – дослідити польську емігрантську групу, яка після вступу країни до Європейського Союзу покинула Батьківщину і емігрувала до Великої Британії.

До 2004 року поляки масово не виїжджали до Великої Британії, але історія переселень мешканців Польщі до Сполученого Королівства досить тривала. З ХІХ століття поляки почали активно їхати до Великої Британії. А, якщо говорити про ХХ століття, коли міграція набула більш масового характеру, то виділяють три хвилі польської еміграції: повоєнну, «постсолідарнісну» і «поствступну» (до ЄС). Перша і друга хвилі визначаються як політичні, а третя – економічна. Як підкреслює М. Гараліх, є чітко виражена ієрархія мотивації виїзду за кордон: «З точки зору, насиченої християнсько-платонівським духом, очевидним є те, що ідея повинна домінувати над матеріальним, дух – кращий, ніж брудна матерія» [5, с. 34]. Чи, кажучи іншими словами, політична еміграція розглядається як така, що більш варта поваги, ніж еміграція заробітчанська «за хлібом» або «за кращим життям» [4, с. 11]. Хоча чітко відділити політичні мотиви від економічних важко у випадку всіх трьох хвиль еміграції.

До першої групи відносять колишніх військовослужбовців Польського Війська, які опинилися поза межами Польщі після закінчення війни, а також військовополонених і переміщених осіб (тобто, осіб, що після закінчення війни опинилися поза межами своєї країни), що перебували на звільнених союзниками територіях. Повоєнна міграційна хвиля вважається політичною з огляду на незгоду сприйняти новий політичний режим і страх перед можливими репресіями. Але переміщені особи, що були завербовані у рамках Європейської Програми Волонтерської Праці (Europeans Voluntary Workers Scheme), розглядалися британським урядом ще як іноземна робоча сила, з якою укладалися економічні договори [7, с. 86]. Представники цієї хвилі еміграції вважали комуністичну Польщу «чужою» країною. А люди, що народилися і мешкали у східній частині довоєнної Польщі, формально взагалі не мали куди повертатися, тому що це була вже не польська земля, а територія Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Проблематично складалися відносини поляків першої хвилі еміграції із британським суспільством. Поляки почували себе зрадженими британським урядом, оскільки не визнавався їх внесок у перемогу в Другій світовій війні, польські солдати та офіцери у Великій Британії